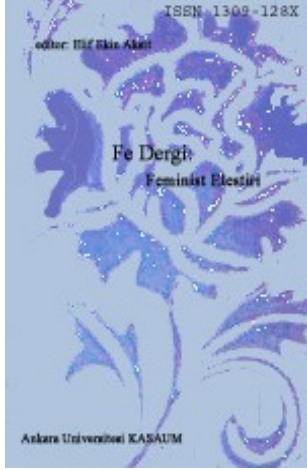

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 10, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Toplumsal Cinsiyet ve Mesleki Eğitim: Mesleki Teknik
Lise Kız Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma**
Alev Özkazanç, Fevziye Sayılan, Elif E. Akşit

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Aralık 2018

Bu makaleyi alıntılar için: Alev Özkazanç, Fevziye Sayılan, Elif E. Akşit, “Toplumsal Cinsiyet ve Mesleki Eğitim: Mesleki Teknik Lise Kız Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” *Fe Dergi 10*, no. 2 (2018), 150-164.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/20_14.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Toplumsal Cinsiyet ve Mesleki Eğitim: Mesleki Teknik Lise Kız Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma
Alev Özkazanç,* Fevziye Sayılan,* Elif E. Akşit*

Bu çalışma Türk Traktör şirketinin Filizlerin Mucizeleri adlı sosyal sorumluluk projesi kapsamında, Ankara Üniversitesi KASAUM adına Kasım 2016-Haziran 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Meslek Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimine İlişkin Bakış ve Tutumları” adlı araştırmanın kızların mesleki teknik eğitimi konusundaki güncel ve tarihsel literatürle birleştirilerek toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden çerçevelendirilmesi amacını taşımaktadır. Kızların teknik mesleki eğitimine etki eden faktörleri ortaya koymak ve bu konudaki bilgi açığını varolan araştırmalar ve bu araştırmayı bir araya getirerek kısmen de olsa doldurmak amacı gütmektedir. Bu eksiklik o denli derindir ki, örneğin söz konusu araştırmada özel olarak konu edinilen otomotivle ilgili teknik dallarda okuyan kız öğrencilerle ilgili yapılmış herhangi başka bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Araştırma alanına ilişkin mevcut veri birikiminin bu yetersizliği sebebiyle burada takdim edilen araştırma keşfedici türde bir çalışmadır ve görüşülen öğrenci kızların hem az sayıda kızın öğrenim gördüğü erkeklere mahsus sayılan böyle bir alanda var olmaktan dolayı mutlu ve ayrıcalıklı hissederken hem de daha çok kızın bu alanları seçmesini istedikleri, emekçi ailelerde ebeveyn ve özellikle babaların desteği gibi sonuçlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kızların eğitimi, mesleki eğitim, teknik eğitim, endüstri, ebeveyn desteği

Gender and Education: A Study on Female Students of Technical Vocational Schools

This study aims to contextualize a project on the perspective and attitudes of vocational school students towards gendered profession choices conducted by the Women's Studies Center, Ankara University for a social responsibility project by Türk Traktör between November 2016 - June 2017. We aim to bring together the very weak historical and contemporary literature on girls' vocational education with this project to outline a gendered perspective. This literature is so weak that one of the subjects of this study, girls studying at the automotive branches, do not seem to be addressed at all. This weakness of accumulated literature to guide one towards new areas have forced us to design an exploratory research. It has surprisingly positive outcomes such as the hope the few number of female students have for other female students to join them, while keeping the thrills of being avant gardes. Secondly the support of parents, especially of fathers in working class families is remarkable.

Keywords: Girls education, technical education, vocational education, industry, parental support

Giriş

*“Ben küçükken şöyle düşünüyordum.
Kadın erkek eşitliği yok, bu erkek işi, bu bayan işi diye düşünüyordum.
Ama büyüyünce hiç de öyle olmuyor, insan yapabileceklerini görüyor.
Bence herkes eşit, kadın herşeyi yapabilir”
(Elektrik, 9. Sınıf öğrencisi)*

Hızlı büyüyen tüm küçük kızlara saygıyla...

Bu yazıda 2017’de tamamlamış olduğumuz bir saha araştırmasını merkeze alarak günümüzde Türkiye’de kız öğrencilerin mesleki teknik eğitim sorununu toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirmek istiyoruz. Söz konusu araştırmayı Türk Traktör şirketinin *Filizlerin Mucizeleri* adlı sosyal sorumluluk projesi¹ kapsamında,

*Emekli Prof., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

* Emekli Prof., Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

* Prof., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Ankara Üniversitesi KASAUM adına Kasım 2016-Haziran 2017 tarihleri arasında gerçekleştirdik. “Meslek Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimine İlişkin Bakış ve Tutumları” adlı bu araştırmanın üç amacı vardı. İlki meslek lisesinde okuyan kız öğrencilerin eğitim ve meslek tercihleri üzerinde etkili olan faktörlerin neler olduğunu saptayıp betimlemektir. İkincisi konuyla ilgili politika uygulayıcıları, eğitimciler ve istihdam sağlayıcılar için gerekli veri ihtiyacına katkıda bulunmaktır. Üçüncüsü ise “daha fazla sayıda kız öğrencinin teknik dalları ve otomotivle ilgili alanları seçmelerinde etkili eğitsel strateji ve politika önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak şekilde, alandaki mevcut sorunları ve olası müdahale alanlarını belirlemek” olarak ifade edilmişti. Üçüncü amaç daha çok rapora özgü olduğu için makalede, kızların teknik mesleki eğitimine etki eden faktörleri ortaya koymak ve bu konudaki bilgi açığını varolan araştırmalar ve bu araştırmayı bir araya getirerek kısmen de olsa doldurmayı hedefliyoruz.

Ne yazık ki bu açık sadece bu konuda az eser verilmesinden kaynaklanmıyor: alanda bize yol gösteren ciddi bir literatürün mevcut olmadığını bilerek yola çıkmak durumunda kaldık. Türkiye’de meslek eğitimi ile ilgili genel literatürün azlığı bir yana, kızların meslek eğitimi ile ilgili çok daha az kaynak olduğunu biliyorduk. Dahası, söz konusu araştırmada özel olarak konu edinilen otomotivle ilgili teknik dallarda² okuyan kız öğrencilerle ilgili yapılmış herhangi başka bir araştırmaya rastlayamadık. Bu nedenle araştırma alanına ilişkin mevcut veri birikiminin yetersizliği bizi keşfedici türde bir araştırma yapmaya yöneltti. Birazdan bu araştırmanın sonuçlarını değerlendirmeye başlayacağız. Ancak öncelikle, alandaki mevcut olan az sayıdaki eser ışığında, araştırmanın sonuçlarını değerlendirmek için uygun bir tarihsel ve kuramsal zemin oluşturmaya çalışacağız.

Tarihsel ve Kuramsal Bir Çerçeve

Kızların Mesleki Eğitiminin Tarihçesi

Osmanlı-Türk coğrafyasında kızların mesleki eğitiminin 19. yüzyıla kadar geri giden bir tarihi var. Kızların eğitimi 19. yüzyıl ortasına değin erkek çocukların kamusal eğitimini geriden takip etmişti. Ama 19. Yüzyıldaki bazı önemli sosyo-ekonomik gelişmeleri takiben 1865 senesinde Kız Sanayi Mektepleri erkekler için kurulan meslek okullarıyla aynı zamanda açıldı ve böylece meslek okulu çerçevesi, kız ve erkek gençlerin eğitiminin de eşitlendiği bir an yarattı. Söz konusu gelişmeler, imparatorluğun dünya ekonomisindeki değişen rolüne bağlı olarak kadın emeğinin ucuz ve bol işgücü olarak önem kazanmasıyla ilişkiliydi (Quataert, 1993, s.47 s.32-33). Bu gelişme bağlamında ilk kez alt sınıf kadınların yaygın eğitimine dair ortaya çıkan bir ihtiyaçtan ve buna bağlı bir siyasi proje olarak öne sürülen Kız Sanayi Mektepleri’nden söz edebiliriz. Böylece daha önceleri Sıbyan Mektebi, ev içi eğitim mekanizmaları ve bunun en üst noktası olarak Haremî Hümayun’daki cariyeye eğitimi ile çerçevelenen kızların eğitimi, saraydan çıkarak altı sınıflara yaygınlaşmış oldu (*Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye*, 1318, s.286-296). Bu kısacık tarihsel anlatı bize, kızların mesleki eğitiminin, hem tarihsel olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine nasıl bağlandığını, hem de sınıfsal karakterini çok iyi gösteriyor. Dolayısıyla günümüzde de kızların mesleki eğitim sorununu, bu iki temel çerçevede değerlendirmek gerekiyor.

Kızların mesleki eğitiminin tarihinde dikkat çeken bir başka özellik, ilk atılımın, doğrudan savaşa ve devletin ‘ali’ çıkarlarıyla bağlantılı olmasıdır. Nitekim, ilk Kız Sanayi Mektepleri Rusçuk’ta ordunun iç çamaşırı, kıyafet ve kum torbası taleplerini yerine getirmek üzere kurulmuş, (1865) kız ve erkekler için kurulan sanayii mekteplerine *Islahhane* denilmiş idi. İslam’da “ıslah”ın öneminin yanı sıra, bu isimdeki rehabilitasyon ve buradan çıkacak olan çocuk hapisanesi anlamı; disiplin kurumları olarak devletin hapisaneleri, hastaneleri ve okullarının altını çiziyordu. Mektep öğrencisi erkek çocuklar daha çok devlet fabrikalarında çalıştırılırken Mithat Paşa’nın 1865’te bir araya getirdiği öksüz kızlar, Kız Sanayi Mektepleri ismindeki bu fabrika-okulda çalışıyor- eğitim görüyorlardı. Kısa bir zaman sonra başka sanayii mektepleri de açılacak, öncelikle ve özellikle İstanbul’da yaygınlaşacaklardı. (Akşit, 2005, bölüm 3; Ergin, 1941, s. 578). Genel olarak yaygın eğitimde ve özel olarak meslekli eğitimde tarihten günümüze kadar öne çıkan bu “ıslah” boyutunun, ya da ıslahı bir ideal olarak belirleyip bu idealden sapmaları tüm edinimlere gölge düşüren bir problem gibi oluşturan “ıslah krizi” diyebileceğimiz bir durumun günümüzde mesleki liseleri konuşurken ne kadar önemli olmaya devam ettiğini yaptığımız araştırmada net olarak gördük. “Islah krizinin” meslek liselerinde nasıl ilginç biçimde cinsiyetlendirilmiş bir ortama zemin hazırladığını ve kızların eğitimini karmaşık biçimlerde nasıl etkilediğini birazdan tartışacağız.

Kızların mesleki eğitiminin tarihine bakarken ilk planda tartışmamız gereken konulardan biri de hiç kuşkusuz ayrı eğitim-karma eğitim konusu. 19. yüzyıldaki oluşum sürecine baktığımızda, kızların erkeklerden ayrı eğitilmesi idealinin belki de en önemli prensiplerden biri olduğunu görüyoruz (Ergin, 1941, s.382). Ne var

ki, eğitimli kadın öğretmen yokluğu sebebiyle bu ideal uygulanabilir değildi ve öğretmen okullarından yeni mezun olmuş çok genç kadınlar ve yaşlı erkek hocaların işe alınmasıyla bu soruna bir çözüm bulundu. Sonuçta, daha önceleri geleneksel olarak kızların eğitimine damga vurmuş olan ekberiyet olgusu, yani yaşlı kadınların genç kadınlar ve kız çocukları üzerindeki otoritesi sadece bu zeminde ve belirli bir süre için dahi olsa kırıldı. Dahası, kızların eğitimine matematik gibi yeni dersler eklendi ve kadınların değişen toplum içindeki önemli yerine vurgu yapan bu yeni devlet eğitimi, kızların önceki eğitim biçimlerini önemli ölçüde dönüştürdü. Karma eğitim - ayrı eğitim sorunu, eğitimin cinsiyet boyutunu yapılandıran ve günümüze kadar süregelen temel sorun olmaya devam ediyor. Bizim araştırmamız özellikle çok az sayıda kız öğrencinin okuduğu teknik dalları içerdiğinden, kız ile erkek öğrencilerin çok ilginç bir karma oluşturduğu bu özel bağlamda eğitim ve cinsiyet ilişkisinin nasıl şekillendiğini görmek açısından önemli veriler sunacak. Özellikle kızların meslek seçiminde babaların ve erkek öğretmenlerin öne çıkması nedeniyle ekberiyet açısından önemli bir dönüşüm olduğunu göreceğiz.

Kız meslek okullarının tarihinin aynı zamanda kızların genel eğitimi ve kadın öğretmen eğitimi ile iç içe geliştiğini görüyoruz. Nitekim 1858'de Kız Rüstiye'lerinin açılmasından kısa bir süre sonra ilk Sanayi Mektebi açılmış ve müfredat büyük ölçüde ortaklaştırılmıştır. Genel eğitim ile birlikte kızların sanayiye hazırlanması amacı her iki okul türünde de öne çıkıyordu. Eğitim Bakanlığı'nın saraya yazdığı 1858 tarihli mektup kızların eğitiminde bir dönüşümün gerekliliğine dair koşulları tarif eder. Bu mektupta, kız okullarının açılma nedenleri "millet çocuklarının terakkisi," ve "kızları sanayiye hazırlamak" olarak belirlenmiştir (Öztürk, 1995, s.427-429). Farklı yerlerde Kız Sanayi Mektepleri bulunsa da, bu okullara gelen kızlar genellikle daha önce okuma yazma bilmiyorlardı. Burada ise, sadece okumayı yazmayı öğrenmekle kalmayıp Farsça, Arapça da öğrenebiliyorlardı. Bilim dersleriyle beraber okulun endüstriyel vurgusu kesinlik kazanmış oluyordu. Ne var ki 1900 itibarıyla, bu vurgu sadece elişinden ibaretti (*Salname-i Maarif*, 1318, s.296). Kız Sanayi Mektepleri'nin sanayi odağı dışındaki hedefi, okula devam eden çok sayıda kızın, bilhassa sanayiye yönelmeyecek olanlarının, genel bir eğitim edinmesiydi. Bu noktada, 1894-5 dönemi itibarıyla 1500 Kız Sanayi Mektepleri öğrencisine mukabil 500, yani üçte bir daha az öğrencisi olan Rüstiyelerin programı devreye giriyor, öğlene kadar olan Kız Sanayi Mektepleri dersleri bu programla ortak yürütülüyordu. Öğleden sonra ise Kız Sanayi Mektepleri atölyelerine geçiliyor, öğrenciler bir yandan ders alırken bir yandan da üretim yapıyorlardı (*Kız Teknik Öğretimde Gelişmeler*, s.4).

İş ve eğitimin bir arada sağlanması sanayi mekteplerini hem Rüstiyelerden, hem de Amerikan, İngiliz, Alman, Fransız okulları ve yerel gayrimüslim okullardan ayırıyordu. Dini ve bilimsel yaklaşımları bünyesinde bulundurması ise, bu okullarla önemli bir benzerlik noktası oluşturuyordu. Zaten okulun özellikle ilk hocaları, hatta müdürleri arasında Fransız ve Ermeni hanımlar da vardı (*Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye*. 1317, s.758-60; 1319, s.753-4). Bu okullar, hem kadın hem de Müslüman hocaları *Darülmuallimat* mezunlarıydı. Daha sonra Kız Sanayi Mektepleri mezunları da okullarında öğretmenlik yapabilmeye başladılar ve yeni bir öğretmen zümresi oluşturdular. Böylece, çok-kültürlü öğretmenlerden ağırlıklı Müslüman öğretmenler çalıştırmaya geçiş, yaşlı (erkek) Müslüman hocalar yerine genç kadın hocaların çalıştırılmaya başlanması ile aynı zamanda gerçekleşmiş oldu (Özkipper Oktar, 1998, s.40).

Cumhuriyet rejimiyle birlikte, kızları meslek eğitimi, eğitim felsefesi ve meslek eğitimiyle birlikte önemli bir dönüşüme uğradı. Cumhuriyet ilan edildikten sonra ilk işlerden biri meslek liselerine yeni bir form kazandırmak oldu. Kız Enstitüleri batıda İstanbul, Bursa, Manisa ve İzmir; doğuda da Adana, Trabzon ve Elazığ şehir merkezlerinde kuruldu. Coğrafi farklar, gündüz ve akşam okullarına devam eden öğrencilerin sınıf farklarıyla daha da derinleşti (Akşit, 2013). Gündüz okullarının ders programı matematik, fizik, tarih, coğrafya gibi temel derslerden müteşekkildi. Doğu illerindeki enstitülerde yoğun dil -Türkçe- dersleri bu programa ekleniyor; dikiş-nakiş, şapka yapımı, moda dersleri de gündüzlüler için de olmalarına rağmen, akşam okulları için temel eğitim programını oluşturuyordu. Farklılıklara rağmen, 'ilmi' bir ev hanımı eğitimi farklı varyasyonlarıyla merkezi bir prensip olarak öne çıkıyordu. Bu fikir, kızların eğitiminin Kuzey Amerika ve Avrupa'da geldiği halden ilham alıyor ama kendi özgün biçiminde gözlenebiliyordu. Aynı şekilde, bu prensip, Kız Enstitülerini 19. yüzyılın Kız Sanayi Mektepleri'nden de ayırıyordu. 1940'ların ortalarına kadar Kız Sanayi Mektepleri'ni saray mefruşatçısı haline getiren bu dönüşüm Kız Enstitüleri'nde daha da fazla baskın olacak; ancak sonraları Kız Meslek Liseleri Kız Sanayi Mektepleri'nin ilk kurulduğu dönemdeki amacına daha yakın kurumlar olarak zuhur edecekti.

1945 sonrasında bu okullarda Amerikan etkisi ve buna paralel olarak o dönemde Amerika'da egemen olan ev kadınlığı kültü yüceltimi artmışken, 1960'lardan itibaren mesleki vurguların çoğalmaya başladığını

görüyoruz. Bu tarihten itibaren kızların eğitimi ile erkeklerin eğitimi meslek okulları çerçevesinde, bu okulların kuruluşunda olduğu gibi bir arada ele alınmaya başladı ve eğitim konuları endüstriyel gelişimle de beraber çeşitlendi.

Kızların mesleki eğitiminin tarihine bakarak sonuç olarak şu söylenebilir: Kız Sanayi Mektepleri'nin tarihi bir yandan kadın emeği, çalışma yaşamı ve eğitim meselelerini bir arada sunarken, öte yandan devletin kadınlar üzerindeki tasarrufları açısından artan ilgisini temsil etmek bakımından da eşsiz bir örnek sunuyor. Ayrıca bu tarihe bakarak, eğitimin toplumsal cinsiyetine dair pek çok oluşum ve gelişim dinamiğini de anlayabiliyoruz. Bu tarihsel bilgiler ışığında şimdi, tüm ve değerlendirme eksenlerinin radikal biçimde dönüştüğü küreselleşme döneminde Türkiye'de neler olup bittiğine bakabiliriz. Bizim saha araştırmamızın içinde yer aldığı somut bağlam, son dönemin mesleki eğitim politikaları ve cinsiyet eşitliği politikaları ile doğrudan ilgili olduğu için, bu dönüşümü yakından incelemek istiyoruz.

Günümüzde Kızların Meslek Eğitimi ve Toplumsal Cinsiyet

Eğitimde dönüşüme dair literatürün net olarak ortaya koyduğu üzere, günümüzde eğitim sistemleri küresel ölçekte yaşamboyu öğrenme olanak ve araçlarını sağlayacak biçimde köklü dönüşümler geçiriyor. Tüm eğitim sistemlerini etkileyen bu süreçte, özellikle mesleki teknik eğitim ve yetiştirme yeniden yapılandırılmasına yönelik vurguların öne çıktığını görüyoruz. Bu doğrultuda küresel istihdam piyasasındaki değişime uyum sağlamaya yönelik istihdam odaklı, yeterliliğe dayalı ve hareketliliği esas alan bir yaklaşımla, ulusal mesleki eğitim ve yetiştirme sistemleri uluslararası standartlar ve ölçütler çerçevesinde değişim geçiriyor (Smith, 2002; European Commission, 2011). Mesleki teknik eğitim ve yetiştirme sistemlerindeki yeniden yapılandırmaya yön veren diğer bir dinamik ise, herkese açık, farklılıkları tanıyan ve eşitlik hedefli yeniden yapılandırma yaklaşımları. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik hedefler ve göstergeler de bu çerçevede gündeme geliyor. Nitekim bu yazıya konu olan saha araştırmamız da içeren Türk Traktör'ün yaptığı sosyal sorumluluk projesi de tam olarak bu çerçeveye oturuyor.

Bu alanda en önemli uluslararası belgeler olarak *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi* (CEDAW 1979) ve Birleşmiş Milletler'in 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirdiği *Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nın* sonuç metni öne çıkıyor. Konferansın sonuç metnindeki taahhütler arasında, kadınların mesleki eğitime eşit katılımının önündeki engelleri ortadan kaldırmak; kadınlar için mesleki ve teknik eğitimin çeşitliliğini artırmak ve kadınların meslek seçiminde geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkabilmesine olanak veren eğitim programları ve ortamları yaratmak yer almıştır (KSGM, 1995; KSGM-UNICEF, 2011). Avrupa Birliği ülkelerinde son dönemde okullarda cinsiyet eşitliği ile ilgili önlemler daha çok geleneksel cinsel işbölümünün yeniden üretimini sağlayan cins temelli alanlara ayrılma ve meslek seçimini hedef almakta; bu doğrultuda kız öğrencilerin “erkeklerle özgü” olarak bilinen mesleklere ve teknoloji ile ilgili alanlara; erkek öğrencilerin ise bakım işleri ve hizmetlerine yönlendirilmesini hedefleyen politikalar geliştirilmektedir. Çünkü İsviçre, Almanya, İngiltere, Finlandiya gibi ülkelerde mesleki teknik eğitim ve yetiştirme sistemlerinde cinsiyete dayalı kalıpyargıların eğitim-öğretim süreçlerinde ve kız ve erkek öğrencilerin kariyer seçimindeki etkisinin üstesinden gelinemediği görülmektedir. (Hadjar and Aeschlimann, 2015; Lappalainen, Mietola & Lahelma, 2013; Colley, James, Diment&Tedder, 2003; Haasler&Gotschall, 2015; Imdorf, Hegna and Reisel, 2015; Equal Opportunities Commission, 2006). Avrupa Birliği Konseyi-Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü'nün 2017 raporu; AB ölçeğinde cinsiyete dayalı ayrışmanın eğitim ve mesleklerle ilgili en köklü ayrışmalardan biri olduğunu vurgulayarak başlamakta “yükseköğretimde STEM mezunlarının cinsiyete göre dengeli bir oranına sahip olduğu dört Avrupa ülkesine karşın” hiçbir ülkenin mesleki eğitimde cinsiyet dengesine ulaşmadığını saptamaktadır. Rapor aynı zamanda eğitim ve öğretim alanlarına ve cinsiyetlendirilmiş mesleklere (bir cinsiyetin hakim olduğu); özellikle cinsiyete göre ayrılmış olan bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) ile eğitim, sağlık ve refah (EHW) alanlarına odaklanmaktadır (Council of the European Union, 2017). Nitekim Avrupa Komisyonu'nun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2016–2020, Eğitim ve Öğretim 2020'de (ET 2020) belirtilen öncelikler doğrultusunda, cinsiyete dayalı alan ve kariyer seçimi de dahil olmak üzere, her düzeyde ve eğitim türlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca cinsiyete dayalı toplumsallaşma kalıplarının aşılması için karma eğitimin ve sosyalleşmenin teşvik edilmesi; okulların cinsel taciz ve şiddetten arındırılması; karar verme ve yöneticilik pozisyonundaki kadın oranını artırmak gibi önlemlerin de yaşama geçirildiğini görüyoruz (Avrupa Komisyonu-EURYDICE, 2009).

Türkiye’de de mesleki ve teknik liseler ile ilgili son dönemin düzenleyici politikaları, yukarıda anılan iki dinamik çerçevesinde gündeme gelmiş; hem mesleki ve teknik eğitimde okullulaşma oranlarının artırılması hem de mesleki eğitimin niteliğinin yükseltilmesi konularında son dönemlerde önemli adımlar atılmıştır. *Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı* (2014-18) yoluyla uluslararası gelişmeler paralelinde yeniden yapılandırmayı düzenlemiştir. Bu düzenlemeler mesleki teknik eğitim ve yetiştirme alanının küresel değişime uyumunu sağlamaya ve alanın istihdamla bağımlı güçlendirmeye dönük önlemlerdir. Ne yazık ki mesleki eğitimi güçlendirmeye yönelik bu çabaların, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda gösterildiğini göremiyoruz. Mesleki ve teknik eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük önlemler ve istihdam alanındaki cinsiyete dayalı işbölümünden kaynaklanan sorunlar konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen politikalar gündeme gelmediği gibi, bu alanda toplumsal cinsiyete dayalı ayrışmayı güçlendirecek adımlar atılıyor. İlgili yönetmelikte yapılan bazı değişikliklerle, nüfus ve öğrencinin az olduğu yerleşim yerlerinde genel lise, meslek lisesi ve teknik lisedeki programları tek lisede toplayan çok programlı liselerde kız ve erkek öğrencilerin ayrı eğitim yapmasının önü açılmıştır (Resmi Gazete, 10 Eylül 2018). Karma eğilimi geriletmeye yönelik bu girişimlerin, tarihsel olarak ve günümüzde okul sistemi içinde cinsiyet temelli ayrışmanın en keskin biçimde yaşandığı mesleki teknik liselere ilişkin olumsuz sonuçları olacağını tahmin etmek güç değil. Mesleki liselerde cinsiyete göre ayrışma sorunu en önemli sorun olarak öne çıkıyor. Genel ortaöğretimde kız erkek oranı birbirine yaklaşırken, mesleki teknik ortaöğretimde cinsiyetçi işbölümüne uygun bir dağılım göze çarpmaktadır. 1975 yılından bu yana bu okullar her iki cinsten öğrenci almasına ve bu alandaki tüm liselerin mesleki ve teknik lise adı altında toplanmasına rağmen, okullar hala geleneksel cinsiyete dayalı özelliklerini büyük ölçüde korumaktadır. Böylece mesleki teknik liseler, cinsiyete dayalı işbölümünün yeniden üretimini sağlamaktadır. Kızlara ve erkeklere istihdam yapısının ve ailedeki işbölümünün devamını sağlayacak biçimde beceri ve vasıf kazandırılıyor (Tan, 2000; 2008; Sayılan, 2012). Resmi istatistikler, bu liselere devam eden öğrencilerin hangi alanlarda yoğunlaştığına ilişkin veri sunmasa da, köken olarak kız teknik ve erkek teknik eğitime bağlı mesleki ve teknik liselerin günümüzde de cins temelli özelliklerini büyük ölçüde koruduklarını biliyoruz (KSSGM, 2008; ERG, 2012). Bunun asıl nedeni, istihdam alanındaki kadın işi erkek işi ayrımını geriletecek istihdam-eğitim politikasının gündeme gelmemesidir. Geleneksel olarak kadınlara kapalı istihdam alanlarına kız öğrencilerin yönlendirilmesi özel önlemler gerektirmektedir. MEB’in cinsiyet açısından nötr fırsat eşitliği politikası yapısal kısıtlamaları aşamamaktadır (ETCEP, 2015; MEB, 2014). Kız öğrenciler açısından da istihdamdaki katı cinsiyetçiliğin sürdüğü koşullarda, ilder iş bulamayacağı ya da çalışamayacağı bir alanda eğitim almak için pek az güdüleyici faktör bulunmaktadır.

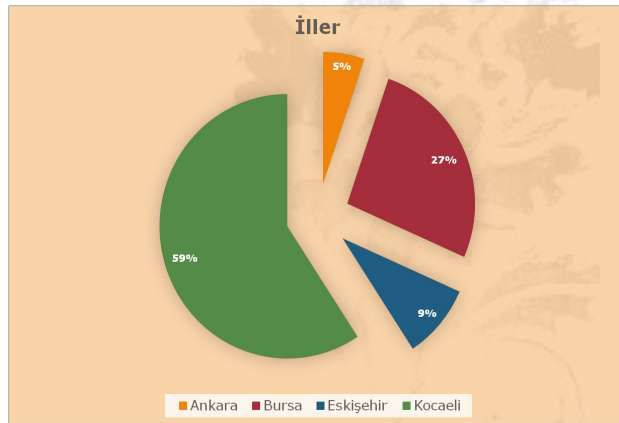
Görüldüğü gibi, kızların meslek eğitimi hala yapısal olarak büyük ölçüde cinsiyetlendirilmiş bir alan olmaya devam ediyor. Alanın daha özgül olarak nasıl cinsiyetlendirildiğini ortaya koyan araştırmalara gelince, ne yazık ki bu konuda az sayıda araştırma olduğunu görüyoruz. Yine de son yıllarda yapılan bu araştırmalar alanın temel sorunlarına dair bize bazı fikirler veriyor. Bu araştırmalardan, öğrencilerin ağırlıklı geleneksel cinsiyet rollerine göre mesleki ve teknik programları seçtiklerini; ailelerin ve içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin öğrencilerin alan seçiminde etkili olduğunu; özellikle kız öğrencilerin meslek liselerine kendi seçimleri ile gelmediklerini; kız çocukların okul yaşamlarında cinsiyete dayalı sosyalleşme kalıpları içinde hareket ettiklerini, okuldaki cinsiyete dayalı bu ayrışmanın staj süreçlerinde de devam ettiğini, bu durumun kız öğrencilerin gelecek beklentilerini de yönlendirdiğini; kız öğrencilerin cinsiyet ayrımcılığının farkında oldukları ve sıkıştırıldıkları rollerden rahatsız oldukları, meslek lisesindeki kız öğrencilerin genel liselerdeki kız öğrenciler kadar yüksek öğrenime devam etmeye istekli olduklarını, kız öğrencilerin kadın öğretmenler ve yönetim tarafından giyim ve davranışları yönünden sıkı biçimde kontrol edildiklerini, okullarda cinsiyetçi tutum ve davranışların yaygın olduğunu, öğrencilerin yanı sıra öğretmenleri bile hedef alan bir taciz sorunu yaşandığını öğreniyoruz (Eren Deniz, 2014; Yolcu, 2011; Demiroğlu, 2008; Karakuş, 2007; Aslan, 2007; Özdemir, 2006). *Eğitim Reformu Girişimi* (ERG) ve *Çelikel Eğitim Vakfı'nın* (ÇEV) İstanbul’daki iki mesleki ve teknik Anadolu lisesinde yaptıkları araştırmada, liselerde süregelen toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliğin kadınların mesleki kimliklerini, becerilerini ve kariyer planlarını etkilediği; erkek öğrencilerin yoğun olduğu liselerde bazı genç kadınların motivasyonun düştüğü ve okulda kendilerini mutsuz hissettikleri; bu tür liselerde kız öğrencilerin göz önünde olmadığı; staj, alan ve meslek seçimi konularında yönetici ve öğretmenlerinden geleneksel rolleri pekiştirici dönütler aldıklarını; daha çok korumacı görünümlü bu tutumlarla kadınları geleneksel rollere sıkıştırdıkları, bir açılım sağlamadıkları, mesleki gelişim ve rehberlik hizmetinin cinsiyete duyarlı olmadığı ve yetersiz kaldığı görülüyor (ERG-Çelikel Vakfı, 2015). İstihdam ve eğitim politikaları bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bir diğer araştırma ise, cinsiyet ayrımına dayalı mesleki eğitimin gençlerin, ailelerin ve işverenlerin

cinsiyetçi yaklaşımlarını pekiştirdiğini; bunun sonucunda özellikle kız öğrencilerin çalışma hayatına geçişinin olumsuz yönde etkilediğini saptıyor (Gökçe Yüksek vd., 2011).

Sonuç olarak mesleki teknik ortaöğretim alanının uzun yıllardır erkek teknik ve kız teknik öğretim olarak, ailedeki ve istihdamdaki cinsiyete dayalı işbölümüne paralel biçimde yapılanmış olması, kız ve erkek öğrencilerin alan ve meslek seçiminde hala belirleyici olmaktadır. Ayrıca cinsiyete dayalı kalıpyargılar ve ayrımcılık içeren uygulamalar/pratikler, okul kültürü, staj ortamı, öğretmen ve yönetici tutumları üzerinde de etkili olmaya devam etmektedir. Saha araştırmasının bulguları bu temel tespitler ışığında değerlendirilse de yaptığımız çalışmanın her şeye rağmen nasıl meslek liselerinin teknoloji ağırlıklı bölümlerine devam eden kızlarda güçlü bir cinsiyet eşitliği algısı ve ileri gitme, öncülük etme arzusunu tespit ettiğini ilerleyen bölümlerde anlatmaya çalışacağız.

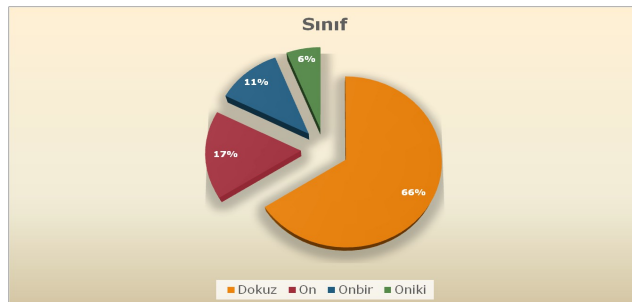
Yöntem: Saha Araştırması

Bu araştırmayı keşfedici bir amaçla ve yöntemle gerçekleştirdik. Yöntemin bu niteliği yüzyüze anket, odak grup toplantıları ve derinlemesine görüşmeler gibi hem niceliksel hem de niteliksel veri toplama tekniklerinin bir arada ve birbirlerini tamamlayıcı biçimde kullanılmasını gerekli kıldı. Bu konudaki literatür eksikliği bu çeşit bir karma yöntemin izlenmesini kaçınılmazlaştırıyordu. Araştırma kapsamında alanın paydaşlarını oluşturan öğrenci, eğitimci ve velilerden bilgi derledik. Katmanlandırılmış bir örnek kullanmak yerine, sosyal sorumluluk projesi kapsamında gidilen ve endüstrinin, dolayısıyla da teknik mesleki eğitimin gelişmiş olduğu beş ilde (Ankara, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Eskişehir) ve ziyaret edilen 6 okulda olabilecek en geniş kapsamda niceliksel ve niteliksel veri toplandı.

Nicel veri toplamak amacıyla hazırladığımız ve daha önce geçerli ve güvenilir olması için ankara ilinde ön denemesini gerçekleştirerek tekrar düzenlediğimiz 42 soruluk anket, beş ilde toplam 1281 kız öğrenciye uygulandı. Ayrıca niteliksel veri toplamak amacıyla, Şubat-Haziran 2017 arasında Ankara'da iki, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Eskişehir'de birer okulda olmak üzere toplam 6 okulda 34 Öğrenci, 12 Öğretmen ve 7 veli ile odak grup toplantıları ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdik.

Uygulanan anket formundaki soru setlerini temel olarak üç tema çerçevesinde yapılandırdık: Hane, aile yapısı ve öğrencinin kişisel özellikleriyle ilgili sorular; öğrencilerin okul ve alan deneyimi ile ilgili sorular; öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair algılarıyla ilgili sorular. Şimdi hem anket verilerine hem de odak görüşmelerden edindiğimiz gözlemlere dayanarak bulgularımızı değerlendirmeye başlayabiliriz.

Bulgular ve Yorum

Aile Yapısı ve Kişisel Beklentiler

Kız çocuklarının mesleki eğitimine dair yapılan tarihsel analizlerde ve günümüzdeki araştırmalarda ailenin rolü ve önemine dair pek az bulguya rastlayabiliyoruz. Bu araştırmada hem kız öğrencilerin teknik alanlara yönlendirilmesinde, hem de eğitim ve mesleğe dair tutumlarının şekillenmesinde aile yapısının ve özellikle de babaların kritik bir etkisi olduğunu saptadık. Bu araştırmanın bazı sonuçları sınıfsal ve toplumsal cinsiyete dair bazı ilginç özelliklere ve her ikisinin etkileşimine dair önemli sosyolojik dinamiklere dikkat etmemizi sağladı.

Meslek lisesinde okuyan kızlarla ilgili betimsel bilgiler şunlardır: Meslek lisesinde okuyan kızların aile profili, çalışan ebeveynlerden oluşmaktadır; birden fazla çalışanın olduğu hanelerin oranı (% 37) genel kentsel hane halkı ortalamasının üzerinde çıkmıştır. Ailelerin büyük çoğunluğu (% 93) aynı ya da nakdi herhangi bir sosyal yardım almamaktadır. Ortalama hane halkı nüfusunun Türkiye ortalamasının üzerinde (% 4,5) olduğu görülmüştür. Anne baba eğitim düzeyi düşüktür ve işgücü olarak düşük ücretli, vasıfsız ya da yarı-vasıflı işlerde yoğunlaşmıştır. Öte yandan annenin de istihdama katılma oranı (% 35) yüksek sayılabilir. Öğrencilerin en az bir kardeşlerinin daha meslek lisesinde okudukları (% 67) saptanmıştır.

Aileye dair verilerden çıkan temel sonuç, düşük emek gelirlerine bağlı olarak geçimini sağlayan ve tüm çocuklar için meslek edinmenin temel bir strateji olarak benimsendiği tipik bir emekçi aile profili ile karşı karşıya olduğumuzdur. Öte yandan öğrencilerin aile içinde şekillenen ve desteklenen hayat beklentilerine dair sorulardan çıkan yanıtlar da bu stratejinin önemine işaret etmiştir: öğrencilerin çok büyük bir kısmı, “ailenizin sizden temel beklentisi nedir?” ve “gelecekte kendiniz için nasıl bir hayat hayal edersiniz?” sorularına benzer şekilde yanıt vermiştir: iyi bir meslek sahibi olup, bağımsız, kendine yeterli bir hayat sürmek. Ayrıca ailenin destekleyici rolü, alan seçiminde aile üyelerinin verdiği destek ve bilgilendirme kaynağıyla ilgili sorularda da öne çıkmıştır. (Öksüz kızların eğitiminden babalarının tipik kadınlık rolleri dışındaki alanlara yönlendirdiği kızlara doğru gerçekleşen dönüşüm, aynı zamanda ekberiyetin aile içindeki yansılarının da dönüştüğüne dair önemli bir ipucu niteliği taşıyor gibi).

Aileye ve kişisel beklentilere dair verileri odak görüşmelerden elde edilen gözlemlerle birlikte yorumlayarak şu sonuçlar çıkarılmıştır: Kızların meslek okuluna ve teknik alanlara yönlendirilmesinde ailenin emekçi karakterinin çok büyük bir etkisi olmuş gibi görünüyor. Aile, hem kızların hayata dair beklentilerini meslek sahibi olmak üzerinden şekillendirmek hem de somut olarak teknik mesleğe yönlendirmek, desteklemek ve bilgi kaynağı olmak açısından önemli bir rol oynuyor. Odak görüşmelerde dikkat çeken bir nokta, teknik dallara yönlendirmede özellikle babaların öne çıkmış olmasıydı. Araştırmanın kapsamındaki okulların tümünün gelişmiş sanayi bölgelerinde olması nedeniyle, ailedeki kişilerin sanayi-liman gibi yerlerde iş deneyimi oldukça fazladır ve buralarda iş bulma imkanının yüksek olması kızların yönlendirilmesinde etkili bir faktör olmuştur. Anne faktörü de olumlu etki yaratmış; istihdama katılan anne modelinin yanısıra, ev kadını olan anneler de kız çocuklarının meslek edinmeleri için özellikle teşvik etmişler – tipik olarak “*bizim gibi olmayın, kendi paranızı kendiniz kazanın, koca eline bakmayın*” söyleminde görüldüğü gibi.

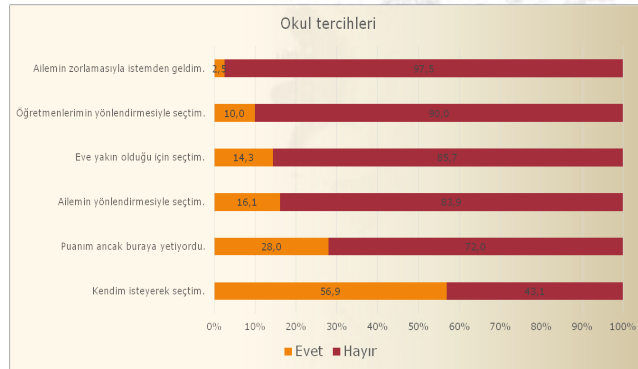
Yaptığımız görüşmelerde, emekçi aile stratejisinin kızlar tarafından da kişisel olarak benimsendiğini; tipik bir kız öğrenci karakterinin hakim olduğunu gördük. Bu karakter özgüveni ve motivasyonu oldukça yüksek

bir karakter. Aile çevresi dışındaki daha geniş toplumsal çevreden gelen ve kızların teknik meslek öğrenmesine karşı (“*tır mı süreceksin*”, “*kamyoncularla mı konuşacaksın?*” gibi) cinsiyetçi önyargıları temsil eden tepkiler karşısında bu kızlar gerilemek yerine, kendilerine güvenli biçimde ileri atılıyorlar. Okul seçiminde ve lisenin ilk yılında yaşanan birtakım belirsizlik ve kaygılar- ki bunların çoğu teknik alanların kızlara uygun olup olmadığıyla ilgili- 9. sınıfta alan/dal seçimiyle birlikte tipik olarak son buluyor ve çoğu öğrenci okuluna hevesle devam ediyor. Kişisel olarak kızlar tarafından içselleştirilen bu aile stratejisi ve buna uygun olarak şekillenen meslek ve hayata dair tutumları aşağıda daha ayrıntılı olarak sunulacaktır. Meslek lisesi seçimi ve 9. sınıfta henüz çok belirgin olmayan bu özelliğin, bir kez alan seçimi yaptıktan sonraki dönemde net bir kararlılık, motivasyon ve özgüven ile ileri atıldığını göreceğiz.

Okul ve Alan Eğitimi Deneyimi

Anket sorularının ağırlıklı kısmı deneyim konusuyla ilgiliydi, odak grup görüşmelerinde de en fazla üzerinde durulan konu öğrencilerin okul deneyimleri oldu. Öğrencilerin yarısından fazlası (% 56) meslek lisesine kendisi isteyerek geldiği; anlamlı bir oranda da aile ve öğretmen yönlendirmesinin etkili olduğu görülmektedir. İstemeyerek ya da sadece eve yakın olduğu için seçildiği gibi seçenekler pek öne çıkmamıştır. Öğrencilerin ağırlıklı kesimi (% 67) okudukları alanı kız öğrencileri için uygun bulurken, sadece %8’i uygun olmadığını düşünmekte; % 77’si ise kendini başarılı bir öğrenci olarak görmektedir. Okudukları alanı seçme nedeni olarak, yarısından fazlası (% 58.6) “iş bulma imkanlarının çok olması ve “zevkli, ilgimi çeken bir alan olması” (% 44.8) gibi seçenekleri işaretlemiştir. Alan hakkında bilgi kaynağı olarak % 39’u alan öğretmenlerini ve % 25’i ise akran çevresinin etkili olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin seçtikleri alan hakkındaki düşüncelerine dair veriler tutarlı bir bütünlük oluşturmaktadır. Buna göre, kızların okul deneyimleri belirgin biçimde olumlu olmakla birlikte ilginç bir durum da söz konusudur. Bir yandan “Kızlara uygun görülmeyen bir meslekte başarılı olmak fikri bana hoş geliyor” önermesine katılım oldukça yüksek iken (% 59.3), öte yandan “Alanı ve mesleği daha çok kızın seçmesi gerektiği” düşüncesine de yüksek onay (% 48.9) verilmiştir. Ayrıca “aile ve sosyal çevrede yadırganmaktan çekinmek”, (% 4.3) “yalnız ve uyumsuz hissetmek” (% 7.3), “çeşitli şekillerde rahatsız edilmek (% 7) gibi olumsuz yanıtlar oldukça düşük düzeyde kalmıştır.

Eğitim alanının zorluklarına dair sorulara verilen yanıtlarda ise, temel sorun olarak, “mesleğin erkek mesleği olarak görülmesi” belirtilmiştir (% 80.7). Ayrıca ifade edilen diğer zorluklar da doğrudan cinsiyet eşitliği ve cinsiyet algılarına dair sorunlarla ilgilidir: “ağır ve yorucu çalışma ortamı”, “erkeklerin yoğun olduğu bir çalışma ortamı”, “ailelerin uygun görmemesi” ve “erkeklerle birlikte okumak istememek” gibi. Ancak öğrencilerin % 80’i asıl zorluk olarak cinsiyetçi işbölümüne dayalı hakim toplumsal algıya dikkat çekmiş olması önemlidir.

Öğrencilerin okul deneyimleri de genel olarak olumlu bir tablo çizmektedir. Mesleğe dair olumlu etki yaratan aktörler % 51 ile öğretmenler, % 41 ile öğrenci-arkadaşlar ve % 40 ile staj ortamı olarak sıralanmıştır. Rehberlik hizmetlerinden yararlanmada % 61’i olumlu görüş bildirmiştir. Erkek öğrencilerin tutumu kız öğrencilerin % 48’i tarafından arkadaşça bulunmaktadır. Giyim kuşam denetimleri ise, kızların % 58’i tarafından okula dair olumsuz faktör olarak belirtilmiştir.

Ankete katılanların büyük çoğunluğunun 9. Sınıflar olması, (% 66) özellikle okul deneyimine dair sorularda daha yaygın olarak olumsuz yanıtların (çekingenlik, uyumsuzluk, erkek öğrenci tutumları gibi)

verilmesine neden olmuş olabilir. Odak grup gözlemlerinden çıkan sonuç, genel olarak okula uyum konusunda ve özellikle erkeklerle birlikte okumak konusunda üst sınıf öğrencilerin çok daha rahatlamış olduğudur.

Bu veriler ışığında alan seçimi, lisenin niteliği ve alana dair tutumlar konusunda hem öğretmen görüşmelerinden hem de kızların anlatımlarından ortaya çıkan genel tablo olumludur. Kızlar, alanlarını seçene kadar biraz tedirginlik yaşamış olsalar bile, ileriki sınıflarda alanlarını ve okulu oldukça benimsemiş görünüyorlar. Başarılı ve hevesliler, çalışanlar ve öğretmenleri tarafından destekleniyorlar. Burada ilginç bir şekilde kızların okulda ya da alanda sayıca az olmalarının belirgin bir avantaja dönüşmüş olduğunu görüyoruz. Ayrıca kızlar arasında dayanışma ilişkisinin de yaygın olduğu görülüyor. Erkek öğrencilerle ilişkiler konusunda da ilk geldiklerinde ciddi bir sorun yaşamış olmakla beraber, bir süre sonra onlarla belirli bir mesafede iyi ilişkiler kurmayı ya da en azından kendilerini korumayı öğrenmiş görünüyorlar.

Genel hatlarıyla bu olumlu tablonun, daha önce yapılan araştırmalarda ortaya çıkan olumsuz tablo ile uyuşmadığına dikkat çekmek isteriz. Bu nedenle bu durumu biraz daha ayrıntılı olarak incelemekte fayda var.

“Gurur duyuyorum”

Kızların okul deneyiminin büyük ölçüde olumlu olmasında asıl etkenin, hissettikleri farklılık, ayrıcalık, öncülük duygusu olduğunu rahatça söylenebilir. Kızlara pek uygun görülmeyen bir teknik meslek dalında okuyan az sayıda kızdan birisi olmak, onlara belirgin bir özgüven, gurur, saygınlık ve hatta bazı konularda (öğretmen ve yöneticilerin koruyup kollaması gibi) ayrıcalık kazandırmış gibi görünüyor. Bu izlenimimiz özellikle odak grup görüşmelerinde netleşmiştir. Çok sayıda öğrencinin anlatımlarında bu gurur ve ayrıcalık duygusunu net olarak açığa çıkmıştır. Görüşmeler sırasında, okudukları alanı “*sıradan değil, farklı bir iş olduğu için seçen*”, “*kendini kanıtlayacağı, yüksek tatmin sağlayacak bir iş*” olarak gören, “*erkeklerin çalıştığı bir alanda çalışmayı bir ayrıcalık bir farklılık olarak*” gören, “*gurur verici*” bulan, “*farklılığın var diğer insanlardan, hoş bir şey değil mi?*” diye düşünen pek çok öğrenciye rastladık. Ayrıca çok sayıda öğrenci, alanın özel olarak ilgisini çektiğini bildirdi ve bunlar arasında: “*uçak bakım deyince insanı çekiyor, yani merak ediyorsun, yapmak istiyorsun*”, “*havalı bi meslek bence*”, “*çünkü motor hastalığım var, motorlara çok ilgi duyuyorum*” gibi ifadeler ile dışavurulan ve istisnai seçimiyle gurur duyan pek çok kız öğrenci vardı.

Öte yandan yukarıdaki farklılık ve ayrıcalık hissiyle pek de uygun görünmeyen bir başka söylemsel öğenin de belirgin biçimde öne çıktığı görülüyor: Kızların önemli bir kısmı, hala seçtikleri alana dair temel zorluk olarak “*mesleğin kızlara uygun görülmemesi*” sorununu öne çıkarmakta ve “*daha fazla kızın teknik alanları seçmesi gerektiğini*” düşünüyor. Ancak, farklılık algısı/duygusu ile daha fazla kızın bu alanı seçmesi isteği arasında bir uyumsuzluk olmadığını düşünüyoruz. Çünkü kızların “*daha fazla kız seçsin*” istemelerinin nedeninin, okulda yalnız, uyumsuz ya da güçsüz hissetmek gibi olumsuz duygulardan kaynaklanmadığı; daha ziyade kendilerini öncü gibi hissettikleri için, diğer kızlara yolu açmış olduklarını vurgulamak istedikleri de anlaşılıyor.

“Dersin düzenini bozan bence erkekler... çok şımarıklar”

Kızların okul deneyimine dair her şey tozpembe değil elbette. Öncelikle ilk geldiklerinde erkek öğrenciler tarafında pek de hoş karşılanmamış olduklarını vurguluyorlar. Nitekim görüşmeler sırasında şu tür ifadelere çok sık karşılaştık: “*Erkeklerin fazla olması tabii ki kızları etkiliyor. Bu okula neden geldiniz? Niye kız meslek lisesine gitmediniz? Bize ilk geldiğimizde böyle söylüyorlardı...*” (10. Sınıf, Ulaştırma). Ancak yine tipik olarak erkeklerin bu tepkisinin uzun süreli olmadığını ve süreç içinde kabul ve saygınlık gördüklerini de anlatıyorlar. İlk tepkiler kalıcı olmasa da, sınıflarda belirli bir cinsiyet geriliminin devam ettiğini ve bazı okullarda yoğun bir kız-erkek öğrenci çatışmasının yaşandığını tespit ettik.

Her okulda aynı düzeyde olmasa da hissedilen bu gerilimin, meslek eğitime dair yapısal bir nedenden kaynaklandığını ve bu sorunun ciddi bir toplumsal cinsiyet boyutunun da var olduğunu söyleyebiliriz. Kız-erkek öğrenci gerilimdeki temel belirleyenin, meslek liselerinin öğrenci profiline dair yaygın bir algı ve ona eşlik eden sıkıntılı bir deneyim olduğunu söyleyebiliriz. Bu yazının başında işaret ettiğimiz “*ıslah krizi*” tam da burada karşımıza çıkıyor. Görüştüğümüz öğretmenlerden birçoğu okuldaki cinsiyet gerilimi üzerine düşünürken bu bağlantıya dikkat çektiler: “*meslek lisesi deyince gözümüze olumsuz bir ortam geliyor... hocalarını döven, işte sigara içen, cam kapı kıran,*” “*erkek öğrencilere serseri gözüyle bakılıyor ve veliler kızlarının o liselere gitmesini istemiyorlar,*” “*Meslek liselerinin profilinin değişmesi gerek,*” “*Artık meslek liselerini liselerin çöplüğü olarak görmekten bir şekilde kurtulmalıyız*” gibi ifadelerde görüldüğü gibi. Elbette bu sorun ve gerilim her okulda aynı düzeyde yaşanmıyor. Meslek liselerine dair bu olumsuz algının biraz kırıldığı, yüksek puanla

öğrenci alan, kız ve erkek öğrencilerin severek tercih ettiği uçak bakım ve laboratuvar gibi bölümlerde söz konusu kız-erkek geriliminin pek az olduğunu gördük. Ayrıca bu okullardaki kız öğrencilerin, erkek işi yapmak ya da ileride erkeklerle birlikte çalışmak gibi konularda da özgüveni en yüksek kızlar olduğu dikkatimizi çekti. Öte yandan kızların çoğunun, asıl girmek istedikleri yüksek puanlı alana giremeyip de, ulaştırma alanını seçmek zorunda kaldıkları ve sayılarının az olduğu bir alanda daha belirgin bir çatışma yaşandığını fark ettik: Kızlar, “serseri” erkek öğrencilerin damgasını vurduğu eril okul kültüründen rahatsızlık bildiriyor, bunu kendilerini ve akademik başarılarını engelleyici olarak görüyorlardı. Ayrıca kızlar ile erkekler arasında yaşanan birçok çatışmada öğretmenlerin kızları desteklemesi de erkek öğrencileri onlara karşı daha da kışkırtıyor gibi görünüyor.

Öte yandan erkeklerle yaşanan gerilimde öğretmenlerin sıklıkla kızların yanında yer alması, okulu ve alanı kızlar için daha ayrıcalıklı ve benimsenen bir yer haline dönüştürmüş görünüyor. “*Erkekler, siz niye geliyorsunuz, elinizin hamuruyla niye bulaşıyorsunuz bu işlere diyorlardı... biz karşı çıkıyorduk beraber, hocalar da bizi destekliyordu... daha çok sevdik alanımızı*” (Ulaştırma, 10. sınıf). “*Hocalar tarafından destek görüyorsunuz, hatta daha ön plandayız erkeklere göre*” (Lojistik, 11. sınıf). Kızların daha hevesli, çalışkan ve başarılı olduklarına dair öğretmenlerde ve kendilerinde hakim olan inanç, bir yandan öğrenciler arasındaki cinsiyet gerilimini pekiştirirken (“*hocaların tavrı bize değişik olduğundan çekemezlik var*”) bir yandan da kızların okuldaki konumunu yükseltiyor ve motivasyonlarını olumlu etkiliyor.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Mesleğe Dair Tutumlar

Meslek eğitimi literatüründe hakim olan eğilim, kızların mesleki eğitiminin ne kadar ağır biçimde cinsiyetçi işbölümü tarafından yapılandırıldığını açığa çıkarmak yönünde. Buna dair görüş ve eleştirilere bir itirazımız olmasa da bizim araştırmamızda farklı bir perspektiften bakarak, cinsiyet eşitliği açısından çok umut verici bir manzarayla karşılaşmış olduk. Anketlerden elde edilen verileri, görüşmelerdeki gözlemlerle birleştirdiğimizde ortaya şaşırtıcı ölçüde güçlü bir cinsiyet eşitliği algısı ve ileri gitme, öncülük etme arzusu çıkıyor. Aşağıdaki ifadelerde bu öncülük hissini çok net olarak görebiliriz:

“Elektriği düşündüm sadece, yani kız olduğum için yapamam diye düşünmedim. Her kız yapabilir yani. Kadın erkek eşitliği var, bunu göstermek için de seçtim” (Elektrik, 10. Sınıf)

Makine cazibeli gelmişti, kız az olduğundan... kız daha azdı, hani bunu gösterebilmek amacıyla, kızların başarısının daha fazla olduğunu... illa birilerinin adım atması lazım ki diğerlerinin de “aa bu kızlar gitti” deyip, diğerlerinin de gitmesi gerekiyor”. (Makina, 11. sınıf).

“Bu dünyada kadın olmasa bu dünyanın hiçbir düzeni olmaz. Hani bu yaptıkları inşaat, yaptıkları ulaştırma düzeni bile buna dayalı aslında.” (Ulaştırma, 11. sınıf)

Kızların toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tutumlarını, hazırladığımız üçlü bir ölçek aracılığıyla değerlendirme fırsatı bulduk. Bu ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliği fikrini özellikle eğitim ve meslek alanında destekleyen on dokuz olumlu önerme sunulmuştu. Öğrencilerin bu olumlu önermelerin tümüne katılım oranları oldukça yüksek çıkmıştır. Örneğin, “kadınlar istediği mesleği seçmelidir” (%97), “aile içinde işler ve sorumluklar kadın erkek arasında eşit paylaşılır” (%91.5), “meslek sahibi olmak ve çalışmak kadınların aile ve toplum içindeki konumunu yükseltir” (% 90.6), “kadın ve erkek yaşamın her alanında eşit olmalıdır” (%89.9), “kadının mutlaka bir mesleği olmalıdır” (% 89.9) önermelerine çok yüksek düzeyde destek verilmiş olması kayda değerdir.

Öte yandan ölçekte verilen başka bazı önermelere katılma derecelerine bakınca, kızların, toplumda ve çalışma yaşamında mevcut olan eşitsizliklere dair eleştirel düşüncelere sahip olduklarını görmek de mümkün olmuştur. “Fabrika ortamının kadınların meslekte yükselmesini zorlaştırması...”, “meslek hayatında erkeklerin kadınlara göre daha avantajlı olmaları”, “kadınların sosyal mesleklerde, erkeklerin teknik mesleklerde daha iyi olabileceği” gibi görüşler bu konularda eleştirel düşüncelerin yanı sıra, bir kafa karışıklığı ya da kararsız bir tutumun da varlığına işaret etmektedir. Eşitliğe dair güçlü bir tutumla birlikte, teknik mesleklere dair yaşanan belirsizliği de içeren bu duruma biraz daha yakından bakmakta fayda var.

“Bir bayanı bir trın üstünde ya da traktörün üzerinde göremiyorum”

Anket formunda çeşitli meslekleri, kadın işi ya da erkek işi olarak nasıl algıladıklarını ölçen bir soruya verdikleri yanıtlardan kızların, büyük oranda kadınların her işi yapabileceklerine dair bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca “kadın işi” ya da “erkek işi” olarak algılananlardan çok daha geniş bir meslekler yelpazesinin cinsiyetsiz (hem erkek hem kadın) olarak kodlandığını gördük. Yine de fabrika işçisi, (% 52) makine mühendisi, (% 44) bilgisayar işletmeni (% 27) gibi meslekler konusunda erkek işi algısı görece olarak yükselmektedir.

Kısacası kadınların her işi yapabileceklerine dair genel ve güçlü bir tutumun varlığından söz edebiliriz. Buna rağmen toplumdaki cinsiyetçi yargılardan tamamen arınmış oldukları da söylenemez elbette. Bazı okullarda görüştüğümüz kızlarda bu tür algılar çok belirgindi. Burada kızların söyleminde kendileri için “masa başı işler” ve “yöneticilik” türünden görevlerin öne çıktığını gördük: Ağır araç kullanımı veya sahada el emeğine dayanan işçi konumları ile masa başı işler arasında belirgin bir cinsiyet farkı gözettiklerini ve masa başı işleri kendilerine uygun bulduklarını gözlemledik. Böylece çalışma yaşamında kadın ile erkek arasındaki ayrım, onlara göre hem birtakım varsayılan fiziksel farklara bağlı olarak önem kazanıyor (“biraz daha narın olduğumuz için bize daha masa başı işler uygun”) hem de sınıfsal ya da statü ayrımına dair bir algı tarafından destekleniyor. Bu türden kızlar, iş yaşamlarında daha kurumsal ve büyük işletmelerde ve daha çok idari görevlerde çalışmak üzere kendilerini hazırlıyorlar. “Bu alanda hani daha yüksek mevkiler var... mesela müdürler var, mesela malzeme ve tedarik yönetimi müdürü gibi yerler... oraya kadar yükselmek istedim.” Ulaştırma, 10. sınıf). Daha temiz, düzenli ortamlarda çalışmaya ve işin organizasyonuna dair görevlere kendilerini daha uygun görüyorlar. Yine de masa başı eğilimi mutlak bir eğilim değil ve kızların çoğu bu konuda açık fikirli görünüyor. Sektörün giderek kas gücüne dayalı olmaktan çıkarak yüksek teknolojiyle donanmış olması, hem kızlar hem de öğretmenleri tarafından alana daha fazla kızın girmesi için uygun bir zemin olarak değerlendiriliyor. Bir öğretmenin ifadesiyle “...aslında burada teknoloji var, artık eskisi gibi kas gücüne bağlı değil.” Yüksek teknoloji ve kurumsal büyük işletmelerin varlığının, iş yaşamında cinsiyet eşitliğini destekleyen bir unsur olarak ileri sürüldüğünü görüyoruz.

“Bazıları elleyemiyor bile, yağlı, kokuyor bilmem ne. Biz onların içinde uğraşmayı çok seviyoruz”

Öte yandan görüştüğümüz pek çok kız öğrencinin, meslekte cinsiyet eşitliği olması gerektiğine ve kadınların her işi yapabileceklerine dair fikirleri o kadar güçlüydü ki, söz konusu el emeği-zihinsel emek ayrımının bile kolayca sorgulanabildiğini ve pek çok kızın bu tür ağır-kirli işleri yapmak konusunda hevesli olduklarını gördük. Burada yine yukarıda dikkat çektiğimiz farklı, ayrıcalıklı, öncü hissetmek gibi duygular etkili olmaktadır. Bir kızın ifadesiyle “zaten kız olarak azsın ama daha güzel ya.” Bu kızlara göre tek sorun, toplumun alışılagelmiş için kadın işi-erkek işi ayrımı yapıyor olmasıyla ilgili. Bir kız öğrencinin ifadesiyle, “Ulaştırma’da okuyan kızlara ters bakıyorlar; Büro’daki erkeklere de öyle.” Oysa artık alışma vaktinin geldiğine inanıyorlar. Hatta kızlar ve öğretmenleri için çoğu zaman kırmızı çizgi sayılan “sanayide çalışmak” konusunda bile cesurca fikirler rastlamak olasıydı: “Hiçbir kız sanayide dükkân açma gereksinimi duymadı, neden? Çünkü o dediğimiz algı yüzünden, hani o kadar erkeğin içinde bir dükkân açsa çok abes kaçır... Ama bence öyle olmamalı” (Uçak Bakım, 11. sınıf)

Kızların hayata dair beklentilerinde üniversiteye gitmek, eğitimi sürdürmek, meslek edinmek ve çalışmak çok belirgin biçimde öne çıkıyor. Ancak iki temel şey onları düşündürüyor. İlki, çocuk sahibi bir kadın olarak çalışma koşullarının nasıl olacağı, ikincisi ise yoğun erkek ortamlarında ya da fabrika koşullarında çalışmanın zorluklarına dair kaygılar. Çok sayıda erkekle birlikte çalışacak olma fikri onları düşündürse de, kaygıları ağır düzeyde değil, tersine kendilerini öncü güç olarak gören, “bu ortamı kırmak” gerektiğini düşünen ve çıkabilecek sorunlarla kişisel olarak baş edebileceğini düşünenler, kurumsal işletmelerde taciz sorununun olmadığını söyleyenler çoğunlukta...

“Gelecek zamanlarda...”

Kızların hayattan beklendiklerinin iyi bir eğitim almak ve mesleğini yapmak olduğunu vurguladık. Yakın gelecek planları arasında evlilik pek görünmüyor. Görüştüğümüz kızlar arasında işi konusunda müstakbel eşinden bir tepki göreceğini, bir izin ya da onay sorunu yaşayacağını düşünen hiç kimse yoktu. Kızlardan birinin dile getirdiği “bence destekleyecek birini seçmeliyiz... Kesinlikle bana, yoluma taş koymayacak” (Lojistik, 11. sınıf) ifadesi kızların genel fikrini mükemmel biçimde yansıtıyordu.

Bu kızların gelecek planlarında güçlü bir eşitlik isteği ile çevrilmiş bir toplumsal öncülük rüyası var.

“Yani biz, ben, açıkçası burada olan herkesi ben gerçekten şanslı hissediyorum. Yani hani geleceğe bakarsak eğer, bunları bilip bu şekilde düşünmemiz bence bizim için bir artı, gelecek için, toplum için bir artı. Yani ben açıkçası kendimi şanslı hissediyorum, bu konuda. Bunları bildiğim, bunları yapabileceğimi düşündükçe, yani insanın dediğimiz gibi özgüvenini artırıyor, çok hoş bir durum” (Ulaştırma, 10.sınıf).

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de kız öğrencilerin teknik meslek eğitimlerine dair yapılmış az sayıdaki araştırmalardan birisi olan ve özel bir toplumsal cinsiyet perspektifi açısından konuya yaklaşan araştırmamızdan çıkartılabilecek iki temel sonuç var: Birincisi, ülkenin emekçi ailelerinden gelen bir çok kız öğrencinin oldukça yüksek bir aile desteği ve kişisel motivasyon ile teknik lise eğitimlerine yönelmiş ve devam etmekte olduklarıdır. Kızların okul deneyimleri de genel olarak olumludur, başarı algıları yüksektir, özgüvenli ve kararlıdırlar. İkincisi, bu öğrencilerin mesleğe ve kendilerine dair olumlu algılarının ardında yatan en önemli desteğin, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair benimsedikleri olumlu görüş olmasıdır. Burada her iki bağımsız değişkenin (teknik öğrenim görmek ile toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmak) birbirlerini olumlu yönde etkilemiş olduklarını tahmin edebiliriz. Sonuç olarak bu kızlar hem az sayıda kızın öğrenim gördüğü erkeklere mahsus sayılan böyle bir alanda var olmaktan dolayı mutlu ve ayrıcalıklı hissederken hem de daha çok kızın bu alanları seçmesini istiyor ve bunun için yapılması gerekenlere dair bize çok değerli bir malzeme sunuyorlar.

Peki bu olumlu tabloyu nasıl yorumlamalıyız? Kızların teknik alanlarda mesleki eğitiminin bir sorun olmadığı sonucu çıkarılamaz elbette. Öncelikle bu araştırmanın alanında öncü karakteri taşıyan az sayıda kız öğrenci ile yapılmış olduğunu ve ülkenin ileri düzeyde sanayileşmiş birkaç ilinde yoğunlaştığını unutmamak gerekir. Yine de sanayi kentlerindeki emekçi aile kızlarının bu öncü karakterinden, özgüvenli ve arzulu hallerinden çıkarılacak bir sonuç var: Burada belirgin bir aile desteğinin yanı sıra, eğitim sisteminde kritik bir önemi olan öğretmen desteği alan kız öğrencilerin bu kadar ağır bir cinsiyetçi işbölümü alanında ve bir ıslah krizinin yansımalarıyla boğuşurken bile ne kadar istekli bir öncü rol oynamaya hazır oldukları ve bunu neredeyse eğitim ve istihdama dair çok yetersiz kalan kamusal politikalara rağmen başarmış olmaları üzerinde önemle durmaya değer. Yüksek teknoloji ve kurumsal büyük işletmelerin varlığının, iş yaşamında cinsiyet eşitliğini destekleyen bir unsur olarak ortaya çıkmasının da bu temayülde elbette bir payı var tabii. Emekçi aile yapısı ve kısmen de piyasa ve teknoloji tarafından desteklenen bu sosyolojik atılımın, daha iyi bir mesleki eğitim ve kadın istihdamını artıran kamusal politikalarla desteklenmesi halinde nasıl bir patlama yapabileceğini tahmin edebiliriz.

Elbette bir araştırma ile alana dair tüm verilerin yeterli düzeyde toplanması mümkün değildir. Bu araştırma bizlere temel veriler sağlamıştır, ancak araştırmanın ortaya çıkardığı pek çok bulgunun başka araştırmalar yoluyla derinleştirilmesi mümkündür. Son olarak bu araştırma verilerinin daha başka araştırmalarla da desteklenmesi ve geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmek isteriz. Bu araştırma bu alandaki öncü araştırmalardan biri olmakla birlikte kendi sınırlılıklarına sahiptir. En önemli sınırlılık, bölgesel sınırlama ile ilgilidir. Toplanan veriler Türkiye’nin öne çıkan sanayi bölgelerindeki (Bursa, Ankara, Kocaeli, Sakarya, Eskişehir), liselerinden derlenmiştir ve verinin büyük bir kısmı da Kocaeli ve Bursa (% 86) ağırlıklıdır. Bu nedenle araştırma sonuçlarının, başka bölgelerde yapılacak araştırmalarla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Araştırmanın başka bir sınırlılığı sadece teknik alanlarda okuyan kız öğrencilerle sınırlı olmasıdır. Bu nedenle ilgili başka örneklerle yapılacak araştırmalar karşılaştırma için faydalı olacaktır. Bu bağlamda, kız mesleği olarak görülen meslek liselerinde okuyan öğrenciler, teknik liselerde okuyan erkek öğrenciler ve genel liselerde okuyan kız ve erkek öğrenciler ile toplumsal cinsiyet ve meslek ve eğitim arasındaki ilişkilere dair pek çok araştırma gündemi geliştirilebilir. Bir başka araştırma önerisi, teknik liselerden mezun olarak iş yaşamına atılmış ve atılmamış olan kız öğrenciler ile yapılacak olan araştırmalardır. Böylece teknik mesleklerdeki kadın istihdamına dair sorunlar tespit edilebilecek ve okul sistemi ile sanayi arasındaki bağlantıların nasıl kurulması gerektiğine dair öneriler geliştirmek mümkün olacaktır.

Yazıyı görüştüğümüz kızlardan birinin geleceğe dair umutlu ifadeleriyle sonlandırmak istiyoruz.

“O yüzden gelecek zamanlarda, zaten gelişmekte olan bir ülkeyiz, bazı şeyleri yenebileceğimizi düşünüyorum, hani kızlı erkekli yanyana olmaz mantığını aşabileceğimizi düşünüyorum” (Ulaştırma, 10. Sınıf).

¹Türk Traktör'ün iş yaptığı alanlarda çalışan kadın nüfusunu artırmak, istihdam sağlamak, farkındalık oluşturmak ve cinsiyet eşitliğini desteklemek amacıyla yola çıkan *Filizlerin Mucizeleri Projesi* kapsamında, eğitim, tarımsal üretim ve istihdam olmak üzere üç alanda birbiriyle bağlantılı pek çok etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bizim saha araştırmamızın sadece bir ayağını oluşturduğu eğitim projesi kapsamında yaklaşık 60 okulda altı bine yakın öğrenci, öğretmek ve veliler ile cinsiyet eşitliği eğitimi toplantıları düzenlenmiş bulunuyor. Ayrıca 100 kız öğrenciye eğitim bursu veriliyor. Türk Traktör'de bu projeye görev alan ekibin, eğitim projesi kapsamında yapılması planlanan saha araştırması için KASAUM ile bağlantıya geçmesi sayesinde biz de bu projeye dahil olduk. Araştırma projesi boyunca çok olumlu bir etkileşim halinde olduğumuz bu genç ve idealist ekibe teşekkür etmek isteriz. Hande Çelikel, Hilal Uçar, Ceren Ertem, Ebru Arıcan, Deniz Ezgi Kına, Abdullah Aslan ve Zennur Ural, teşekkürler. Ayrıca TürkTraktör'ün Filizlerin Mucizeleri gönüllüleri ekibi, üst yönetimi ve katkıda bulunan MEB yetkilileri ile öğrenci ve öğretmenlere de teşekkürler.

²Türk Traktör tarafından belirlenen söz konusu dallar şunlardır: Makine Teknolojisi, Motorlu Araçlar Teknolojisi, Ulaştırma Hizmetleri, Elektrik-Elektronik Teknolojisi, Metal Teknolojileri ve Tarım Teknolojileri.

Kaynaklar

Akşit, Elif Ekin. *Kızların Sessizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Akşit, Elif Ekin. "Görünmezliğin Görünürlüğü ve Akşam Okuları" *Kebikeç* 36, 2013, s.179-186.

Aslan, A. (2007). *Lise Son Sınıf Öğrencilerin Cinsiyet Rollerine İlişkin Düşünceleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Avrupa Komisyonu (EC)-EURYDICE, (2009) Eğitim Çıktılarında Cinsiyet Farklılıkları: Avrupa'da Alınan Tedbirler ve Mevcut Durum. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/120TR.pdf (15.2.2018)

Colley, H. James, D., Diment, K.&Tedder, M. (2003) "Learning as becoming in vocational education and training: class, gender and the role of vocational habitus," *Journal of Vocational Education and Training*. Vol. 55, Issue 4, 471-498.

Council of the European Union. (2017) *Gender segregation in education, training and the labour market. Executive summary of the report by EIGE (European Institute for Gender Equality)*. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14624-2017-ADD-1/en/pdf> (erişim, eylül 2018)

Demiroğlu, B. (2008). *Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğrencilerin (Toplumsal) Cinsiyetine Göre Aldıkları Roller*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Equal Opportunities Commission.(British Curriculum Foundation) (2006). "Gender issues in vocational education and training and workplace achievement of 14–19 year olds: an EOC perspective," *The Curriculum Journal*. Vol. 10 No. 2, 209-229.

Eren, Deniz, E. (2014) *Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Ve Kimliklerinin İnşasına Yol Açan Süreçlerin Analizi (Ankara İli Mamak İlçesinde Bir Anadolu Meslek Ve Kız Meslek Lisesi Örneği)* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı (Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Programı Yüksek Lisans tezi.

ERG-Çelikel Eğitim Vakfı, Frederick Ebert Shiftung (2015) *Bana Mesleğini Söyle, Sana Cinsiyetini Söyleyeyim: Türkiye'de Mesleki Eğitim Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Pekiştiriyor*. http://www.egitimreformugirisimi.org/sites/www.egitimreformugirisimi.org/files/ML_Toplumsal%20Cinsiyet%20Esitligi_BB_0.pdf (Ağustos, 2018)

ERG (2012) *Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi*. Yayına Hazırlayanlar: Aktaşlı, İ., Kafadar, S. ve Tüzün, I. İstanbul.

Ergin, Osman Nuri. *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Osmanbey Matbaası, 1941.

ETCEP/ MEB. (2015) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2014- 2017) Yıllık Raporu 2015*. <http://etcep.meb.gov.tr/toplumsal-cinsiyet-esitligi-stratejisi-2014-2017-yillik-raporu-2015-detayli-1455548729105> (erişim, temmuz, 2018).

European Commission (2011) *Strategic framework – Education& Training 2020*. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm (erişim temmuz 2018).

Gökşen, F, Yüksek, D., Alnıaçık, A., Zenginobuz, Ü. (2011) *Kız Teknik ve Meslek Liseleri Kapsamlı Değerlendirme Notu*. Koç Üniversitesi-Sosyal Politika Merkezi. İstanbul.

- Haasler, S.R.& Gotschall, K. (2015) "Still a perfect model? The gender impact of vocational training in Germany," *Journal of Vocational Education and Training*. Vol.67, Issue 1, 78-92.
- Hadjar, A & Aeschlimann, B. (2015) "Gender stereotypes and gendered vocational aspirations among Swiss secondary school students," *Educational Research*. Vol. 57, No. 1, 22-42.
- Imdorf, C., Hegna, K. and Reisel, L. (2015) "Gender Segregation in Vocational Education," *Comparative Social Research*. Vol. 31 pp. 1-22 <https://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/S0195-631020150000031019> (erişim, eylül 2018)
- Kız Teknik Öğretimde Gelişmeler 1989-1991*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1991.
- KSGM. (2008) Kadın ve Eğitim Politika Dokümanı. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı. Ankara
- KSGM (1996) Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı. Ankara.
- KSGM-UNICEF (2001) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol. No Nome Ofset Matbaacılık, Ankara.
- [Lappalainen, S. Mietola, R. & Lahelma, E.](#) (2013) "Gendered divisions on classed routes to vocational education," *Gender and Education*. Volume 25, Issue 2, 189-205.
- MEB (2010) 2010-2014 Stratejik Plan. https://sgb.meb.gov.tr/Str_yon_planlama_V2/MEBStratejikPlan.pdf (Haziran 2016)
- MEB 2017/18 Örgün Eğitim İstatistikleri.
- MEB. (2014) Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018).
- Midhat Paşa, *Hayatım İbret Olsun*. (haz. Osman Selim Kocahanoğlu) İstanbul: Temel Yayınları, 1997.
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye. Dar el Hilafet-i Aliye: Matbaa-yı Amirane*, 1317.
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye. Dar el Hilafet-i Aliye: Matbaa-yı Amirane*, 1318.
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye. Dar el Hilafet-i Aliye: Matbaa-yı Amirane*, 1319.
- Özdemir, Y. (2006). Erkek Teknik Orta Öğretim Okullarındaki Kız Öğrencilerin Okul Yaşantıları (Mersin İli Merkezi Örneği), Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Özkiper Oktar, Tiğınçe. *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı: Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1998.
- Öztürk, Cemil. "Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Doğuşu I: Islahhaneler," *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, (Ayrı Basım), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Resmî Gazete, 10 Eylül 2018. Sayı: 30531
- Quataert, Donald. *Ottoman Manufacturing*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1993.
- Sayılan, F. (2012) *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanaklar ve Sınırlar*. Dipnot Yayınevi, Ankara.
- Sayılan, F. 2014 "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği," *Eleştirel Pedagoji*. Yıl 6, Sayı 31. Ocak Şubat 2014: 17-23.
- Smith, A. (2002) "The EU Memorandum on Lifelong Learning," *Integrating Lifelong Learning Perspectives*. Ed. Carolyn Medel-Anonuevo. UNESCO Institute for Education, 2002: 47-52.
- Tan, M., (2000) "Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği," Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş. TUSİAD. İstanbul: 21-116.
- Tan, M., (2008) "Eğitim" Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. TUSİAD-KAGİDER, İstanbul, 23-112.
- Yıldız Karakuş, G. (2007). *Meslek Liselerinde Öğrenci ve Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyet Algıları ve Davranışları*, Bitirme Projesi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yolcu, H. (2011). Kız meslek liselerine olan bireysel eğitim istemini etkileyen etkenler: Kastamonu ili örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, Cilt 17 (3), 453-483.